

TARTALOM

Előszó	V–X
1. Gr. Tisza István miniszterelnök képviselőházi és főrendiházi bemutatkozó beszéde és annak nemzetiségi visszhangja	
A) 1913. jún. 12. Gr. Tisza István miniszterelnök képviselőházi bemutatkozó és programadó beszéde	1
B) 1913. jún. 12. Mihali Tivadar román nemzetiségi képviselő felszólalása és gr. Tisza István miniszterelnök válasza a kormányelnöki nyilatkozatot követő képviselőházi vitában	4
C) 1913. jún. 12. Gr. Tisza István miniszterelnök főrendiházi bemutatkozó beszédének a társországokkal és a nemzetiségekkel való viszony rendezéséről szóló része	6
2. Minisztertanácsi bejelentések a fiumei városi képviselőtestület („rappresentanza”) feloszlásával kapcsolatban	
A) 1913. jún. 17. Sándor János belügyminiszter bejelentése a minisztertanácsban a fiumei városi képviselőtestület feloszlása tárgyában	7
B) 1913. jún. 20. Belügyminiszteri körrendelet Fiume és a horvát tengerpart kir. kormányzójához „a határrendőrségről szóló 1903:VIII. tc.-nek Fiume város és kerülete területén való életbeléptetéséről és végrehajtásáról”	9
C) 1913. júl. 11. Sándor János belügyminiszter előterjesztése a minisztertanácsban a Fiume városi képviselőtestület feloszlása következtében szükségessé vált kivételes intézkedések meghozatala tárgyában	10
3. Minisztertanácsi határozat a Szerbiával az 1913. februári közös miniszteri értekezlet döntése értelmében kötendő új kereskedelmi szerződés hatályának az 1917. éven túl történő meghosszabbítása ellen, 1 melléklettel	
1913. jún. 20. Minisztertanácsi határozat a Szerbiával kötendő kereskedelmi szerződés tárgyában	11
Melléklet: 1913. márc. 31. A „Magyar Vámpolitikai Központ” bizalmas emlékirata a „szerb kereskedelmi szerződés revíziója ügyében” (Részlet.)	12
4. Angolszász történeti publicisták nézetei a Magyarországot érintő nemzetiségi kérdésekről és kommentárjuk az egykorú magyar politikai szemlékben	
A) 1913. szept. Jászi Oszkár bírálata R.W. Seton-Watsonnak a Monarchia délszláv kérdéséről szóló műve egykorú, Berlinben megjelent német nyelvű kiadásáról	20
B) 1913. okt. 1. „Magyar trialisták” című szerkesztőségi „feljegyzés” Tisza István politikai szemléjében, a Magyar Figyelő-ben „a Scotus Viator terveit támogató Huszadik Század” ellen	23
C) [1913. őszén] Henry Wickham Steed a soknemzetiségű monarchia egységéről „The Hapsburg Monarchy” című könyve előszavában	24
5. Iratok a Bogdanović Lucián gör. kel. szerb pátriárka eltűnését követő kormányzati intézkedésekkel kapcsolatban	
A) 1913. okt. 10. Gr. Tisza István miniszterelnök előterjesztése a minisztertanácsban a feltehetően szerencsétlenül járt Bogdanović Lucián gör. kel. szerb érsek-metropolita „helyettesítése” tárgyában	25
B) 1913. okt. 14. Grujić Mihály károlyvárosi püspök, gör. kel. szerb metropoliai adminisztrátor átírata gr. Tisza István miniszterelnökhöz Nikolic Miron pakráci püspök, a Bogdanović pátriárkát „helyettesítő” megbízott metropoliai adminisztrátor tiszteletdíjának engedélyezése tárgyában	27
6. 1913. okt. 26. Az 1913. okt. 26-án Aradon tartott VIII. román szociáldemokrata kongresszus beszámolója (Részlet.)	28
7. 1913. nov. 25. Pop Cs. István román nemzetiségi képviselő felszólalása a sajtóról szóló törvényjavaslat képviselőházi általános vitájában	31

8.	Az 1914. évi indemnitási törvényjavaslat képviselőházi nemzetiségi vitája	
	A) 1913. dec. 5. Pop Cs. István román nemzetiségi képviselő felszólalása és gr. Tisza István miniszterelnök válasza az 1914. évi indemnitási vita keretében	35
	B) 1913. dec. 6. Pop Cs. István román nemzetiségi képviselő „személyes megtámadtatás és félreértett szavai értelmének helyreigazítása címén” elhangzott felszólalása és gr. Tisza István válasza ez ügyben az 1914. évi költségvetési indemnitási vita keretében	39
9.	A gr. Tisza István miniszterelnök által felújított román paktum-tárgyalások ellenzéki (országgyűlési, delegációs és sajtó-) fogadtatása	
	A) 1913. dec. 6. Polónyi Géza felszólalása gr. Tisza István miniszterelnök román paktum-tárgyalásaival és a horvát ügyben tett bejelentésével kapcsolatban az 1914. évi költségvetés indemnitási vitájában	40
	B) A Tisza-féle román paktum-tárgyalások vitája a magyar delegációban	
	1. 1913. dec. 11. Gr. Apponyi Albert felszólalása a Hármasszövetséggel kapcsolatos külügyi kérdésekről, valamint a magyarországi nemzetiségi kérdés bel- és külföldi visszhangjáról a magyar delegáció külügyi albizottsága jelentésének tárgyalásakor	43
	2. 1913. dec. 11. Gr. Tisza István válasza gr. Apponyi Albertnek a személyével foglalkozó és a magyarországi román vezetőkkel folyó tárgyalásokat érintő felszólalására, a magyar delegációban	45
	3. 1913. dec. 12. Vázsonyi Vilmos polgári demokrata politikus felszólalása a közös külpolitikát ért kudarcokról, valamint gr. Tisza István miniszterelnök társországi és román nemzetiségi politikája ellen, a magyar delegáció külügyi albizottsága jelentésének tárgyalásakor	48
	4. 1913. dec. 12. Rakovszky István néppárti bizottsági tag felszólalása a közös külpolitika kudarcairól és az egykori koalíció nemzetiségi politikájáról, a magyar delegáció külügyi albizottsága jelentésének tárgyalásakor	51
	5. 1913. dec. 17. Gr. Hadik János 67-es alkotmánypárti (Andrássy-párt) bizottsági tag felszólalása Tisza román nemzetiségi tárgyalásairól és interpellációja „a Balkán-államokkal folytatott kereskedelmi tárgyalások és a Párizsban működő nemzetiségi iroda tárgyában”, valamint gr. Berchtold Lipót közös külügyminiszter válasza az interpellációra	53
	6. 1913. dec. 17. Gr. Andrássy Gyula felszólalása a Közösügyi Bizottság (delegáció) külügyi vitájában gr. Tisza István miniszterelnök „román paktum-tárgyalásairól”	57
	C) 1913. dec. 18. A magyar munkássajtó közleménye a Tisza-féle román paktum-tárgyalások közzétett pontjairól	58
10.	1913. dec. 24. Ujváry István bukaresti ref. esperesnek a romániai ev. ref. missziói egyházmegye nevében a magyarországi egyetemes ref. konvent elnökségéhez intézett jelentése a „romániai magyar vidéki iskolák vegyes jellegének korlátozása tárgyában”, 1 melléklettel	60
	Melléklet: 1914. jan. 6. Miniszterelnökségi fogalmazvány-feljegyzés a romániai vidéki iskolák vegyes jellegének korlátozásáról érkezett jelentéssel kapcsolatban	61
11.	Iratok az 1914. évi „rutén skizmapör” történetéhez	
	A) 1913. dec. 31. A magyar munkássajtó vezércikke az 1914. évi máramarosszigeti „rutén skizmapör” főtárgyalásával kapcsolatban	62
	B) 1914. jan. 21. Beszkid Antal kárpátukrán nemzetiségű néppárti képviselő felszólalása és interpellációja, gr. Tisza István miniszterelnök válasza „a felsőmagyarországi vidékeken észlelhető rutén politikai és vallási mozgalmak és a máramarosi skizmapör tárgyában”	65
	C) 1914. jan. 28. A Szabadgondolkodás Nemzetközi Szövetsége brüsszeli központi állandó irodájának felhívása a világ haladó közvéleményéhez a máramarosszigeti „skizmapör” tárgyában	70
	D) [1914. febr. 28.?] Részletek Barna Fülöp huszti ügyvédnek a máramarosszigeti törvényszék előtt „a lázítás büntetével és izgatás vétségével vádolt” Kabalyuk Alexa és társai elleni „rutén skizmapör”-ben mondott védőbeszédéből	71
	E) 1914. márc. 3. Az 1914. évi máramarosi skizmapör ítélete a Tisza Istvánhoz közelálló „Az Újság”-ban	74
	F) [1914. márc. végén] Részlet Aradi Viktor „A rutén skizmapör” című, önállóan is megjelent röpiratának előzetesen a Szabadgondolat c. galileista lapban megjelent előszavából	76
	G) 1914. márc. 4. Beszkid Antal kárpátukrán (ruszin) nemzetiségű néppárti képviselő interpellációja gr. Tisza István miniszterelnökhöz és a földművelésügyi miniszterhez, valamint gr. Tisza István miniszterelnök válasza a máramarosszigeti „skizmatikus bünper” tárgyában	77
	H) 1914. márc. 17. Miniszterelnökségi feljegyzés és gr. Berchtold Lipót közös külügyminiszterhez intézendő tervezett átirat-fogalmazvány Platon New York-i orosz gör. kel. érseknek az induló máramarosi skizmapörrel összefüggő, a galíciai oroszokat és a Magyarországról kivándorolt kárpátukrán (ruszin) tömegeket befolyásoló működése tárgyában	82
	I) 1914. márc. 19. Aradi Viktorak mint a pótervári „Russkoe Slovo” tudósítójának nyilatkozata a Népszavában a máramarosszigeti rutén skizmapörrel	84
	J) 1914. máj. 5. Gr. Berchtold Lipót közös külügyminiszter átirata gr. Tisza István miniszterelnökhöz a gr. Bobrinski odesszai szereplésével kapcsolatos sajtóvisszhang (Russzkaja Rjecs) tárgyában	85

- 12.** A Tisza-féle román paktum-tárgyalások visszhangja és képviselőházi vitája
- I. Iratok az 1913–14. évi, gr. Tisza István által kezdeményezett román paktum-tárgyalások meghiúsulása vizsgálatához
- A) 1914. jan. 4. A „Népszava” tudósítása a Tisza-féle román paktum-tárgyalások állásáról 86
- B) 1914. jan. 14. Gr. Apponyi Albert felszólalása és interpellációja, valamint gr. Tisza István miniszterelnök válasza „a román tárgyalások dolgában” 88
- C) A magyar munkássajtó további híradásai a meghiúsuló paktum-tárgyalásokról
1. 1914. jan. 23. A „Népszava” korai híradása a paktum-tárgyalások elakadásáról 91
2. 1914. jan. 24. Kommentár Mihali Tivadar román nemzetiségi politikus „paktum-nyilatkozat”-ával kapcsolatban 93
- D) 1914. febr. 20. Bujanovics Gyula munkapárti képviselő sürgős interpellációja gr. Tisza István miniszterelnökhöz a „román paktum” ügyében 94
- E) 1914. febr. 20. Gr. Tisza István miniszterelnök válasza Bujanovics Gyula sürgős interpellációjára a „román paktum-tárgyalások” tárgyában 95
- F) 1914. febr. 20. Bujanovics Gyula viszontválasza gr. Tisza István miniszterelnöknek a „román paktum-tárgyalások” ügyében adott válaszára 106
- II. Gr. Tisza István 1913–14. évi román paktum-tárgyalásaival kapcsolatban adott miniszterelnöki válaszának képviselőházi vitája („paktum-vita”)
- A) 1914. márc. 5. Jakabffy Elemér munkapárti képviselő határozati javaslata a román paktum-tárgyalások ügyében adott miniszterelnöki válaszlól folyó vitában 107
- B) 1914. márc. 6. Mihali Tivadar román nemzetiségi képviselő beszéde és határozati javaslata, valamint gr. Tisza István miniszterelnök felszólalása a román paktum-tárgyalásokkal kapcsolatban adott miniszterelnöki válaszlól folyó vitában 108
- C) 1914. márc. 11. Gr. Bethlen István alkotmánypárti (Andrássy-csoport) képviselő beszéde a román paktum-tárgyalásokkal kapcsolatban adott miniszterelnöki válaszlól folyó vitában 115
- D) 1914. márc. 11. Juriga Nándor szlovák nemzetiségi képviselő felszólalása a román paktum tárgyalásokkal kapcsolatban adott miniszterelnöki válaszlól folyó vitában 116
- E) 1914. márc. 12. Désy Zoltán alkotmánypárti képviselő felszólalása a román paktum-tárgyalásokkal kapcsolatban adott miniszterelnöki válaszlól folyó képviselőházi vitában 117
- F) 1914. márc. 13. Schuller Rezső erdélyi szász nemzetiségi képviselő felszólalása a román paktum-tárgyalásokkal kapcsolatban adott miniszterelnöki válaszlól folyó képviselőházi vitában. 119
- G) 1914. márc. 13. Gr. Károlyi Mihálynak, a függetlenségi párt ügyvezető elnökének felszólalása gr. Tisza István miniszterelnöknek egyes román nemzetiségi vezetőkkel folytatott tárgyalásairól adott válasza képviselőházi vitájában 121
- H) 1914. márc. 13. Gr. Tisza István miniszterelnök felszólalása egyes román vezetőkkel folytatott tárgyalásairól adott válasza képviselőházi vitájában 123
- I) 1914. márc. 13. Pop Cs. István román nemzetiségi képviselő felszólalása a román paktum-tárgyalásokkal kapcsolatban adott miniszterelnöki válaszlól folyó képviselőházi vitában 128
- J) 1914. márc. 18. Polónyi Géza felszólalása a román paktum-tárgyalásokkal kapcsolatban adott miniszterelnöki válaszlól folyó képviselőházi vitában 131
- K) 1914. márc. 19. Ugron Zoltán munkapárti képviselő felszólalása a román paktum-tárgyalásokkal kapcsolatban adott miniszterelnöki válaszlól folyó képviselőházi vitában 133
- L) 1914. márc. 20. Vajda Sándor román nemzetiségi képviselő beszéde a román paktum-tárgyalásokkal kapcsolatban adott miniszterelnöki válaszlól folyó képviselőházi vitában 135
- M) 1914. márc. 20. Gr. Tisza István miniszterelnök záróbeszéde a felmerült megjegyzésekkel kapcsolatban a román paktum-tárgyalásokról adott miniszterelnöki válaszlól folyó képviselőházi vitában 138
- 13.** Miniszterelnökségi iratok a „bosznia-hercegovinai nyelvtörvény” ügyében
- A) 1914. jan. 6. Gr. Tisza István miniszterelnök bejelentése a minisztertanácsban a „bosznia-hercegovinai nyelvtörvény” tárgyában 141
- B) 1914. jan. 9. Miniszterelnökségi fogalmazvány-tervezet a Julián-Egyesület elnökségéhez „a magyar nyelvnek a boszniai és hercegovinai középiskolákban való tanítása tárgyában” 143
- C) 1914. jan. 30. Miniszterelnökségi pro domo Thallóczy Lajos közös pénzügyminiszteri osztályfőnök gr. Tisza István miniszterelnökhöz a bosznia-hercegovinai középiskolai magyar nyelvtanítás tárgyában intézett leveléről és az ügy ad acta tétele tárgyában 144
- 14.** Gr. Tisza István miniszterelnök megkeresése és Mețianu János gör. kel. román érsek-metropolita állásfoglalása a tervezett és elejtett gör. kel. román „kulturálap” tárgyában
- A) 1914. jan. 9. Miniszterelnökségi pro memoria és átirat-fogalmazvány Mețianu János nagy-szebeni gör. kel. román érsek-metropolitához a román főegyházmegyei zsinat által elhatározott kulturálap tárgyában 144
- B) 1914. jan. 22. Mețianu János gör. kel. román érsek-metropolita válaszlevele gr. Tisza István miniszterelnök leiratára a gör. kel. román kulturális alap létesítésére vonatkozó korábbi főegyházmegyei zsinati határozat hatályon kívül helyezése tárgyában 146
- C) 1914. febr. 2. Miniszterelnökségi átirat-fogalmazvány Sándor János belügyminiszterhez

- Mețianu János gör. kel. román érsek-metropolitának a gör. kel. román egyházi kultúralap ügyében adott válasza értelmében a belügyminiszter idevágó korábbi átiratairól 146
- 15.** A galileista „Szabadgondolat” 1914. februári „nemzetiségi száma”
- A) 1914. febr. Mocsáry Lajos hírlapi nyílt levele a „Szabadgondolat” szerkesztőjéhez a „román paktum”-ról a folyóirat „nemzetiségi számában” 148
- B) 1914. febr. Jászi Oszkár cikke a „Szabadgondolat” „nemzetiségi számában”: „A nemzetiségek eljövetele” 150
- 16.** Miniszterelnökségi iratok az Egyesült Államokba irányuló magyarországi kivándorlás szervezési ügyeivel kapcsolatos kérdések köréből
- A) 1914. febr. 3. Pirnitzer Gyulának, a magyar érdekeltségű New York-i Transatlantic Trust Company vezérigazgatójának levele dr. Petry Pál miniszterelnökségi titkárhoz a vállalat hajójegy-él-árusítási engedélyének „magyar kormányzati erkölcsi támogatása” tárgyában, 1 melléklettel 154
- Melléklet: 1914. jan. 30. Pirnitzer Gyulának, a New York-i Transatlantic Trust Company vezérigazgatójának Sándor János belügyminiszterhez intézett beadványa a magyar érdekeltségű hajózási vállalat hajójegy-árusítási engedélyének hivatalos magyar kormányzati részről való támogatása tárgyában 154
- B) 1914. febr. 11. Nuber Sándor New York-i osztrák-magyar főkonzul figyelmeztető levele gr. Tisza István miniszterelnökhöz a magyar kormánykörökhöz közel álló New York-i Transatlantic Trust Company-t hírlapilag támadó Kende Géza, az Amerikai Magyar Népszava segédszerkesztője előkészületben lévő magyarországi utazása tárgyában 157
- C) 1914. febr. 21. Sándor János belügyminiszter bizalmas átirata gr. Tisza István miniszterelnökhöz Pirnitzer Gyula hozzá intézett beadványa tárgyában 158
- D) 1914. febr. 25. Gr. Tisza István miniszterelnök átirat-fogalmazványa Sándor János belügyminiszterhez a New York-i, magyar érdekeltségű Transatlantic Trust Company hajójegy-árusítással való megbízatása tárgyában 158
- E) 1914. máj. 25. Sándor János belügyminiszter átirata gr. Tisza István miniszterelnökhöz a New York-i Transatlantic Trust Company hajójegy-árusítási engedélyének a magyar kormányzat részéről való támogatása tárgyában 159
- 17.** Iratok a magyar kormánynak a gör. kel. szerb egyházi mozgalommal kapcsolatos intézkedéseiről az 1914 májusában összehívott gör. kel. szerb nemzeti-egyházi kongresszusig terjedő szakaszon
- A) [1914. febr. 10.] Miniszterelnökségi pro memoria és átirat-fogalmazvány a karlócai gör. kel. szerb metropolia adminisztrátorához a nemzeti-egyházi alapok és alapítványok könyvelési rendszerének a korábbi (1890 előtti) gyakorlatnak megfelelő visszaállítása tárgyában 161
- B) 1914. márc. 8. Gr. Tisza István miniszterelnök felterjesztése az uralkodóhoz Nikolíc Miron pakráci püspök ideiglenes metropoliai adminisztrátorként való jóváhagyása tárgyában, az uralkodói jóváhagyás szövegével 163
- C) 1914. ápr. 4. Zubkovics György budai szerb püspöknek, a budapesti Tekelijánum szerb nevelőintézet és kollégium patronátusa elnökének felterjesztése gr. Tisza István miniszterelnökhöz az intézet székházának építésével kapcsolatos további százezer koronás kölcsön utólagos jóváhagyása tárgyában 164
- D) 1914. máj. 30. Gr. Tisza István miniszterelnök felterjesztése az uralkodóhoz a gör. kel. szerb püspöki zsinat hódoló felirata tárgyában, az uralkodói tudomásulvétel szövegével, 1 melléklettel 165
- Melléklet: 1914. máj. 18. Az 1914. májusi karlócai gör. kel. szerb püspöki zsinat hódoló felirata az uralkodóhoz az ülészak összehívásakor 165
- 18.** Az „Adevërul” fővárosi román szociáldemokrata hetilap közleményei a pilisvörösvári és dorogi román bányászokról
- A) 1914. márc. 15. A román munkássajtó beszámolója a pilisvörösvári román bányászok szerepéről az itteni bányászsztrájkban 166
- B) 1914. márc. 22. I. J. Florian beszámolója a pilisvörösvári román sztrájktrőkről 167
- C) 1914. ápr. 5. Az „Adevërul” cáfolata a pilisvörösvári állítólagos román sztrájktrők ügyében 168
- D) 1914. ápr. 12. Az „Adevërul” híradása a dorogi román bányászokról 169
- 19.** Minisztertanácsi határozatok társországi vonatkozású ügyekben
- A) 1914. márc. 21. Br. Harkányi János kereskedelemügyi miniszter bejelentése a minisztertanácsban az 1907. évi vasúti pragmatika nyelvi rendelkezéseinek Horvát-Szlavonországok területén való módosítása tárgyában, melléklettel 170
- B) 1914. márc. 25. Br. Ghillány Imre földművelésügyi miniszter minisztertanácsi előterjesztése horvát nyelvű erdészeti államvizsga szervezéséről Zággrában 171
- 20.** Iratok a világháború kitérő elótti hónapok magyarországi szerb munkásmozgalma köréből
- A) 1914. ápr. 10. A „Sloboda” újsájdíki szerb munkáslap tiltakozó vezércikke a Tisza-féle sajtótörvény ellen, 1 melléklettel 172

Melléklet: 1914. márc. 20. A szerb-bunyevác agitációs bizottság felhívása a magyarországi szerb munkássájtó támogatása ügyében	174
B) 1914. máj. 18. Szabó Ervin nekrológja Isskruljev Krsztának, a magyarországi szerb anarchista-szindikalista mozgalom vezetőjének elhunytá alkalmából	174
C) 1914. máj. 29. A „Sloboda” utolsó számának közleménye a munkásosztályt megillető jogok kivívása érdekében	176
21. 1914. ápr. 12. Lehocký Emánuelnek, a szlovák szociáldemokrata végrehajtó bizottság titkárának és a Robotnické Noviny szerkesztőjének az 1914. ápr. 11–12-én Pozsonyban tartott IV. szociáldemokrata kongresszus második napján elhangzott referátuma „A szlovák nemzetiségi kérdés és a szociáldemokrácia” összefüggéséről	177
22. Feljegyzések és intézkedések a brailai magyar református népiskola „vegyes” (koedukációs) jellegének megtartását célzó akció köréből	
A) 1914. ápr. 22. A magyarországi egyetemes ref. konvent felterjesztése gr. Tisza István miniszterelnökhöz Koncz Ferenc brailai ref. lelkésznek az itteni magyar ref. népiskola vegyes jellegéről tett jelentése tárgyában, I melléklettel	183
Melléklet: 1914. márc. 28. Koncz Ferenc brailai ref. lelkész jelentése a magyarországi ref. konvent elnökségének az itteni magyar iskola vegyes jellegét betöltő román kultuszminisztériumi rendelet tárgyában	183
B) 1914. jún. 10. Miniszterelnökségi átirat-fogalmazvány a közös külügyminisztérium részére a romániai kormánynak az ottani magyar iskolák vegyes jellegét korlátozó rendelkezésével kapcsolatban	185
C) 1914. júl. 23. Miniszterelnökségi átirat-fogalmazvány a ref. egyetemes konvent elnökségéhez a brailai magyar iskola vegyes jellege tárgyában	185
23. A „Vajda-affér” az 1914. évi képviselőházi indemnitási vitában	
1914. ápr. 23. Vajda Sándor román nemzetiségi képviselő felszólalása és gr. Tisza István miniszterelnök válasza, valamint Vajda Sándor és Tisza István újabb felszólalásai az ellenzék körében jelentkező állítólagos „russzofil” tendenciák, illetve Vajda Sándor állítólagos összeköttetései tárgyában az 1914/15. évi állami költségvetés tárgyalásakor	186
24. A felállítandó egyetemi szlovák tanszék ügye a közoktatásügyi költségvetés képviselőházi vitájában	
A) 1914. máj. 2. Juriga Nándor szlovák nemzetiségi képviselő felszólalása és javaslata a pozsonyi egyetemen szlovák tanszék felállítása tárgyában a közoktatásügyi költségvetés képviselőházi tárgyalásakor	192
B) 1914. máj. 5. Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter felszólalása az oktatásügy korszerűsítéséről és válasza Juriga Nándor szlovák nemzetiségi képviselőnek a felállítandó egyetemi szlovák tanszék tárgyában a közoktatásügyi költségvetés képviselőházi vitájában	194
25. A hajdúdorogi gör. kat. egyházmegye körüli utolsó világháború előtti országgyűlési vita irataiból	
A) 1914. máj. 14. Pop Cs. István román nemzetiségi képviselő felszólalása és sürgős interpellációja „a hajdúdorogi görögkatolikus egyházmegye többrendbeli visszaélései” tárgyában és Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter felszólalása e tárgyban	196
B) 1914. júl. 8. Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter válasza Pop Cs. István román nemzetiségi képviselőnek „a hajdúdorogi gör. kat. egyházmegye hatóságai által elkövetett visszaélések” tárgyában hozzá intézett interpellációjára	199
26. 1914. máj. 22. Gr. Károlyi Gyula függetlenségi párti főrendiházi tag és gr. Tisza István miniszterelnök „nemzetiségi vitája” az anyanyelv kisegítő nyelvként való népiskolai használata kérdésében az 1914/15. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat főrendiházi tárgyalásakor, I melléklettel	202
Melléklet: 1914. aug. 13. Vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet a nem magyar anyanyelvnek az állami elemi népiskolákban kisegítő nyelvvül való felhasználásáról	206
27. A szarajevói merénylet visszhangja a sajtóban, a képviselőházban és a miniszterelnöki iratokban	
I. Hazai sajtóvisszhang a szarajevói merénylettel és következményeivel kapcsolatban	
A) A szarajevói merénylet magyar és nemzetiségi sajtóvisszhangjából	
1. 1914. jún. 30. A „Népszava” vezércikke a szarajevói merényletről	207
2. 1914. júl. 1. A „Budapesti Hírlap” vezércikke „az osztrák rendszer csődjéről”	210
3. 1914. júl. 2. A „Népszava” vezércikke a szarajevói merénylet kapcsán az osztrák balkáni politika bűnrészességéről	213
4. 1914. júl. 2. A magyarországi szerb radikális sajtó vezércikke a szarajevói merénylet következtében előállott helyzetről	214

5. 1914. júl. 5. A magyar munkássajtó áttekintése a szarajevói merénylet kiváltó okairól és következményeiről	216
6. 1914. júl. 5. A román munkássajtó a szarajevói merényletről	219
7. 1914. júl. 5. Jászi Oszkár cikke a szarajevói merénylet után kialakult közép-délkelet-európai helyzetről	220
8. 1914. júl. 9. A „Robotnické Noviny” vezércikke az osztrák-magyar monarchia uralkodó köreiből a szarajevói merénylet nyomán kiélesedő háborús irányzatról	223
B) Szerb vonatkozású tudósítások, cikkek a fővárosi sajtóban a szarajevói merénylet és a hadüzenet közötti szakaszon	
1. 1914. jún. 30. A magyar munkássajtó újvidéki tudósítása a magyarországi szerbeknek a szarajevói merénylettől és a boszniai mozgalmaktól való elhatárolódásáról	225
2. 1914. júl. 2. A „Népszava” híradása a gr. Tisza István miniszterelnök és a magyarországi szerb egyházi vezetők között folyt tárgyalásoknak a szarajevói merénylet következtében történt megszakadásáról	226
3. 1914. júl. 4. A „Népszava” tudósítása a szerbellenes boszniai hatósági intézkedésekről és „Az Est” tudósítójának Stevan Kobasisával, a szarajevói „Srbska Riječ” Szarajevóból kiutasított szerkesztőjével folytatott beszélgetéséről	226
4. 1914. júl. 5. Pribicevics Milán szerb vezérkari őrnagy tiltakozó nyilatkozata a szarajevói merénylet nyomán személyével kapcsolatban felmerült bűnrészességi híresztelések ellen	227
5. 1914. júl. 7. A belgrádi Omladina ifjúsági egyesület 1914. július 3-i gyűlésének határozata a szarajevói merénylettel kapcsolatban a magyar munkássajtó szövegközlésében	228
6. 1914. júl. 10. A „Világ” újvidéki tudósítójának cikke a déli megyékben a szarajevói merénylet utáni napokban észlelt állapotokról	228
7. 1914. júl. 16. A „Budapesti Hírlap” vezércikke a képviselőházban a szerb nacionalista mozgalomról legutóbb elhangzott interpellációkkal kapcsolatban	229
8. 1914. júl. 18. Volt szerb nemzeti-egyházi kongresszusi képviselő vezércikke a „Budapesti Hírlap”-ban a szerb egyházi autonómia és a magyarországi szerb pártok összefüggéséről	231
9. 1914. júl. 18. Hírlapi tudósítás a boszniai és a horvátországi szerb küldöttség gr. Tisza István miniszterelnöknél lett látogatásáról	234
10. 1914. júl. 28. Hírlapi tudósítás a 80 éves Dungserszky Lázár bécsszenttamási nagybirtokos Nagybecskerekén történt állítólagos letartóztatásáról	235
C) Fővárosi sajtóközlemények a világháború kitörése előtti horvátországi közállapotokról	
1. 1914. júl. 5. A „Budapesti Hírlap” tudósítása a horvátországi szerbség ellen irányuló horvát jogpárti sajtókampányról	237
2. 1914. júl. 7. A Frank-féle horvát jogpárt demonstrációi a horvát szaborban a horvátországi szerb politikusok ellen a „Budapesti Hírlap” tudósításában	238
3. 1914. júl. 19. A „Budapesti Hírlap” zágrábi tudósítójának áttekintése a horvát szaborban a szarajevói merényletet követő hetekben tanúsított magatartásáról	240
4. 1914. júl. 19. A „Népszava” tudósítása a horvátországi munkásszervezetek és -funkcionáriusok elleni hatósági üldözésről	241
5. 1914. júl. 22. A magyar munkássajtó zágrábi tudósítása a horvátországi általános sztrájk lehetőségéről	242
6. 1914. júl. 26. A „Népszava” tudósítása a szarajevói merénylet után bekövetkezett horvát-szlavonországi visszahatásról	243
II. A szarajevói merénylet magyar országgyűlési, képviselőházi vitájából	
A) 1914. júl. 8. Gr. Andrássy Gyula interpellációja és gr. Tisza István miniszterelnök válasza a szarajevói merénylet tárgyában	245
B) 1914. júl. 15. Szmrecsányi György felszólalása és interpellációja gr. Tisza István miniszterelnökhöz „a szarajevói összeesküvés és annak belgrádi vonatkozásai tárgyában”	256
C) 1914. júl. 22. Br. Rajacsich József horvát-szlavon képviselő napirend előtti felszólalása a szarajevói merénylet tárgyában	271
D) 1914. júl. 22. Mezőssy Béla függetlenségi képviselő beszéde és interpellációja, gr. Tisza István miniszterelnök válasza, Mezőssy Béla újabb felszólalása és Tisza István viszontválasza a „boszniai kormányzati viszonyok” tárgyában	277
E) 1914. júl. 24. Gr. Tisza István miniszterelnök napirend előtti felszólalása és nyilatkozata, valamint gr. Andrássy Gyulának mint a szövetség ellenzék élszónokának hozzászólása a Szerbiával kapcsolatos politikai helyzet tárgyában	292
F) 1914. júl. 28. Gr. Tisza István miniszterelnök és gr. Apponyi Albert mint az ellenzék élszónoka felszólalása „a háború esetére szükséges kivételes intézkedésekről szóló jelentés” betérjesztésekor	294
III. A szarajevói merénylet és fejleményei a miniszterelnöki iratokban	
A) 1914. júl. 12. Br. Burián István sürgönye gr. Tisza István miniszterelnökhöz az uralkodó álláspontjáról „Szerbiában teendő lépésünk” és szerb terület anektálásának elutasítása tárgyában	296
B) 1914. júl. 16. Br. Burián István magánlevele gr. Tisza Istvánhoz egyes korábbi, még közös	

pénzügyminiszterként Bosznia-Hercegovinára vonatkozóan hozott intézkedései tárgyában, Szmrecsányi György képviselőházi beszéde kapcsán	297
C) 1914. júl. 26. Gr. Tisza István miniszterelnök körlevele az összes főispánokhoz feladataikról a háborús viszonyok közt, különösen vegyes nemzetiségű területeken	298
D) 1914. júl. 26. Gr. Tisza István miniszterelnök körlevele a gör. kel. és gör. kat. román főpapokhoz a román klérus kötelességeiről hivatásuk irányítása terén	299
E) 1914. okt. 28. Miniszterelnökségi pro memoria és átirat-fogalmazvány az Egyesült Államokban a szarajevói merénylet alkalmából megjelent délszláv nyelvű sajtóközlemények és egyéb kiadványok tárgyában	301
28. Miniszterelnökségi iratok az Egyesült Államokban élő kivándorolt ruszinok körében terjedő egyházi skizmatikus mozgalom tárgyában	
A) 1914. júl. 23. Gr. Berchtold Lipót közös külügyminiszter átirata gr. Tisza István miniszterelnökhöz az Észak-Amerikába kivándorolt ruszinok (kárpatukránok) között „vallási téren kifejtett nagyorosz propaganda tárgyában”, 1 melléklettel	302
Melléklet: 1914. júl. 23. Gr. Berchtold Lipót közös külügyminiszter átirata gr. Tisza István miniszterelnökhöz az egyházi skizmatikus mozgalom terjedéséről „az Amerikába kivándorolt osztrák és magyar rutének között”	302
B) 1914. júl. 24. Ortinsky Sztóter István amerikai gör. kat. püspök emlékirata gr. Tisza István miniszterelnökhöz az Egyesült Államokban élő kárpatukrán (ruszin) kivándoroltak szükségleteiről és az itteni gör. kat. kárpatukrán (ruszin) egyház helyzetéről	303
C) 1914. szept. 4. Miniszterelnökségi pro domo az osztrák-magyar monarchia területéről kivándorolt kárpatukránok (ruszinok) körében folyó állítólagos nagyorosz vallási-politikai propaganda rendszeres megfigyelése tárgyában, 1 melléklettel	306
Melléklet: 1914. szept. 4. Miniszterelnökségi pro domo és Sándor János belügyminiszterhez intézendő fogalmazvány-tervezet Nuber Sándor New York-i osztrák-magyar főkonzul jelentéséről, illetve Chotowicki orosz gör. kel. hieromonarchusnak a szentpétervári „nagyorosz nemzeti kör”-ben az Amerikába vándorolt galíciai és magyarországi kárpatukránokról (ruszinokról) tartott előadásáról	307
D) 1914. szept. 7. Miniszterelnökségi pro domo és levél-fogalmazvány Papp Antal munkácsi, valamint Novák István eperjesi gör. kat. püspökhöz az Ortinsky-emlékirat tárgyában	308
Rövidítések	311
Névmutató	313
Tárgymutató	321